

Serie coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Isabel Allende

Portret în sepia

Traducere din spaniolă de
CORNELIA RĂDULESCU

HUMANITAS
fiction

*Pentru Carmen Balcells și Ramón Huidobro,
doi lei născuți în aceeași zi și etern vii.*

*De-aceea mă întorc mereu
în atâtea locuri de departe
să mă-ntâlnesc cu mine însumi
și să mă caut neîncetat,
singurul martor mi-este luna
și-apoi să fluier bucuros
călcând pe bolovani și pietre,
sarcina mea e să exist
toată familia mea e drumul.*

PABLO NERUDA
Sfârșit de lume (Vântul)

P A R T E A Î N T Â I
1 8 6 2 - 1 8 8 0

Am venit pe lume într-o marți din toamna lui 1880, sub acoperișul bunicilor mei materni, la San Francisco. În timp ce în casa aceea labirintică maică-mea găfâia cu burta în sus, dar cu inima vitează și cu oasele luptând pentru a-mi deschide ieșirea, pe stradă clocotea sălbatic viața din cartierul chinezesc, cu aroma lui indelebilă de bucătărie exotică, cu torentul său gălăgios de dialecte țipate în gura mare, cu mulțimea lui nesfârșită de albine umane într-un du-te-vino grăbit. M-am născut în zori, dar în Chinatown ceasurile nu ascultă de legi și la ora aceasta încep piața, circulația cărucioarelor și lătrăturile triste ale câinilor din cuști care așteaptă cuțitul bucătarului. Am aflat amănunțele nașterii mele destul de târziu, dar mai rău ar fi fost să nu le descopăr niciodată; s-ar fi putut rătăci definitiv prin coclaurii uitării. Există atâtea secrete în familia mea încât nu știu dacă voi avea timp să le scot la lumină pe toate: adevărul e trecător, repede spălat de ploaie. Bunicii mei materni m-au primit cu emoție – deși mai mulți martori susțin că am fost un bebeluș oribil – și m-au așezat pe pieptul mamei, unde am rămas ghemuită câteva minute, singurele în care am apucat să fiu cu ea. După aceea unchiul meu Lucky mi-a suflat în față ca să-mi transmită norocul. Intenția a fost generoasă și metoda infailibilă, de vreme ce măcar în acești primi treizeci de ani ai existenței mele mi-a mers bine. Dar, atenție, nu trebuie s-o iau prea repede. Povestea asta e lungă și începe cu mult înainte de nașterea mea; e nevoie de răbdare pentru a o spune și de și mai multă răbdare pentru a o asculta. Dacă

pe parcurs se mai pierde șirul, nu trebuie să intrați în panică, precis că se reînnoadă câteva pagini mai încolo. Și pentru că trebuie început cu o dată, s-o facem în 1862 și să spunem, la întâmplare, că istoria începe cu o mobilă de proporții neverosimile.

Patul Paulinei del Valle a fost comandat la Florența, un an după încoronarea lui Vittorio Emmanuelle, pe când în noul Regat al Italiei vibra încă ecoul gloanțelor lui Garibaldi; a trecut marea demontat în bucăți pe un transatlantic genovez, a debarcat în New York în mijlocul unei greve sângeroase și a fost mutat pe un vapor al companiei navale a bunicilor mei paterni, Rodríguez de Santa Cruz, chilieni rezidenți în Statele Unite. Sarcina de a prelua lăzile marcate cu un singur cuvânt în italiană, *naiade*, i-a revenit căpitanului John Sommers. Acest robust marinăr englez, de la care nu au rămas decât un portret decolorat și un cufăr de piele foarte uzat de nenumăratele drumuri pe mare și plin de manuscrise ciudate, era străbunicul meu, după cum am aflat de curând, când trecutul meu a început în sfârșit să se lămurească la capătul multor ani de mister. Nu l-am cunoscut pe căpitanul John Sommers, tatăl Elizei Sommers, bunica mea maternă, dar de la el am moștenit o anumită vocație de a bate lumea. Pe acest om al mării, numai orizont nesfârșit și sare, a căzut sarcina de a transporta patul florentin în cala vaporului până în capătul celălalt al continentului american. A trebuit să evite blocada yankee și atacurile confederaților, să atingă limitele australe ale Atlanticului, să străbată apele înșelătoare ale Strâmtoării lui Magellan, să pătrundă în Oceanul Pacific și, după scurte opriri în mai multe porturi sud-americe, să îndrepte prova către nordul Californiei, fostul tărâm al aurului. Avea ordine precise să deschidă lăzile pe cheiul din San Francisco, să-l supravegheze pe tâmplarul vasului la asamblarea părților ca pe un puzzle, având grijă să nu știrbească piesele sculptate, să pună deasupra saltea și cuvertura de brocart de culoarea rubinului, să încarce namila într-o căruță și să o trimită în mers încet în

centrul oraşului. Vizitiul trebuia să ocolească de două ori Piaţa Unirii, apoi să mai dea două ture şi să sune dintr-un clopoţel sub balconul concubinei bunicului meu înainte de a o lăsa la adresa finală, casa Paulinei del Valle. Isprava asta trebuia făcută în plin Război Civil, în timp ce armatele yankee şi cele confederate se masacrau în sudul ţării şi nimănu nu-i ardea de glume şi clopoţei. John Sommers a transmis instrucţiunile blestemând, pentru că pe parcursul lunilor de navigaţie patul acesta ajunsese să simbolizeze ce detesta el mai mult în meseria lui: capriciile patroanei, Paulina del Valle. Când a văzut patul încărcat a scos un suspin de uşurare şi a hotărât că era ultimul lucru pe care îl făcuse pentru ea; de doisprezece ani era la ordinele ei şi ajunsese la limita răbdării. Mobila există şi acum, intactă, este un dinozaur greoi de lemn policrom; la căpătâi prezidează zeul Neptun înconjurat de valuri înspumate şi făpturi submarine în basorelief, în timp ce la picioare se joacă delfini şi sirene. În câteva ceasuri, jumătate din San Francisco a putut admira patul acela olimpien; dar iubita bunicului meu, căreia îi era dedicat spectacolul, s-a ascuns în timp ce echipajul trecea şi se întorcea sunând din clopoţel.

— Triumful meu nu a durat mult, mi-a mărturisit Paulina mulţi ani mai târziu, când eu mă încăpăţânam să fotografiez patul şi să aflu detalii. Gluma s-a întors împotriva mea. Am crezut că îşi vor bate joc de Feliciano, dar şi-au bătut joc de mine. Am judecat greşit lumea. Cine putea să-şi imagineze atâta făţărnicie? Pe atunci San Francisco era un viespar de politicieni corupţi, bandiţi şi femei uşoare.

— Nu le-a plăcut sfidarea, am sugerat.

— Nu. De la noi, femeile, se aşteaptă să apăram reputaţia soţului, oricât de rău ar fi el.

— Soţul dumitale nu era rău, am replicat.

— Nu, dar făcea prostii. În orice caz, nu îmi fac reproşuri în ce priveşte patul cel faimos, am dormit în el timp de patruzeci de ani.

— Ce a făcut soţul dumitale când s-a văzut descoperit?

— A zis că în timp ce țara își vărsa sângele în Războiul Civil eu cumpăram mobilă demnă de Caligula. Și a negat totul, firește. Nimeni care are două degete de frunte nu recunoaște o infidelitate, chiar dacă e prins în așternut.

— O spui din experiență proprie ?

— Măcar de-ar fi așa, Aurora ! a răspuns Paulina del Valle fără să clipească.

În prima fotografie pe care i-am făcut-o, când aveam trei-sprezece ani, Paulina apare în patul ei mitologic, sprijinită de perne de satin brodat, cu o cămașă de dantelă și jumătate de kilogram de bijuterii pe ea. Așa am văzut-o de multe ori și așa aș fi vrut să o veghez atunci când a murit, dar ea dorea să plece în mormânt în veșmântul trist al carmelitelor și să i se dedice slujbe cu cântec pentru odihna sufletului câțiva ani la rând. „Am scandalizat destul la viața mea, acum e momentul să mă potolesc“, a sunat explicația ei când a intrat în melancolia hibernală a ultimului timp. Văzându-se aproape de sfârșit, s-a îngrozit. A exilat patul în pod și în locul lui a cerut să i se aducă un pat de scânduri cu saltea de păr de cal, ca să moară fără lux după atâta risipă, ca să vadă dacă Sfântul Petru va trage linie și o va lua de la capăt în cartea păcatelor, după spusele ei. Cu toate astea, spaima nu a fost de ajuns ca să renunțe și la alte bunuri materiale și până în ultima clipă a ținut în mână frâiele imperiului ei financiar, destul de diminuat pe atunci. Puțin rămăsese din curajul tinereții, chiar și ironia i se epuiza, dar bunică-mea credea în propria ei legendă și nici un fel de saltea umplută cu păr și nici o rasă de carmelită nu o puteau știrbi. Patul florentin pe care l-a plimbat pe străzile principale ca să-și pedepsească bărbatul a fost unul dintre momentele ei de glorie. Pe atunci familia locuia la San Francisco sub un nume schimbat – Cross – pentru că nici un nord-american nu putea să pronunțe sonorul Rodríguez de Santa Cruz y del Valle, păcat, pentru că numele autentic are rezonanțe vechi de Inchișiție. Tocmai se mutaseră în cartierul Nob Hill, unde își ridicaseră un conac dement, unul dintre cele mai opulente din

oraș, un adevărat delir al mai multor arhitecți rivali angajați și concediați rapid. Familia nu făcuse avere în febra aurului din 1849, cum pretindea Feliciano, ci mulțumită magnificului instinct întreprinzător al soției sale, care a avut ideea de a transporta produse proaspete din Chile în California așezate pe un pat de gheață din Antarctica. În epoca aceea furtunoasă o piersică valora o uncie de aur, iar ea a știut să profite de împrejurări. Inițiativa a prosperat și au ajuns să aibă o flotilă de nave care făceau naveta între Valparaíso și San Francisco, care în primul an se întorceau goale, dar apoi încărcate cu făină californiană; astfel au ruinat mai mulți agricultori chileni, inclusiv pe tatăl Paulinei, temutul Agustín del Valle, al cărui grâu a făcut gărgărițe în hambare pentru că nu putea rivaliza cu făina atât de albă a yankeilor. De furie, a făcut și el gărgărițe la ficat. Când a trecut febra aurului, mii și mii de aventurieri s-au întors la casele lor mai săraci decât la plecare, după ce-și pierduseră sănătatea și sufletul în căutarea unui vis; dar Paulina și Feliciano au făcut avere. Au ajuns în vârful societății din San Francisco, în ciuda obstacolului aproape de netrecut al accentului hispanic. „În California toți sunt îmbogățiți recent și de origine proastă, în schimb arborele nostru genealogic urcă până la Cruciade“, bombănea pe atunci Paulina, înainte de a se da bătută și a se întoarce în Chile. Totuși, nu numai titlurile de noblețe și conturile din bănci le-au deschis ușile, ci firea simpatică a lui Feliciano, care și-a făcut prieteni printre oamenii cei mai puternici din oraș. În schimb, soția lui era destul de greu de înghițit, era ostentativă, bârfitoare, obraznică și cicălitoare. Să o spunem pe cea dreaptă: la început Paulina inspira acel amestec de fascinație și spaimă pe care omul îl simte în fața unei iguane; doar după ce o cunoșteai mai bine descopereai coarda sentimentală. În 1862 și-a lansat soțul în afacerea cu calea ferată transcontinentală care i-a îmbogățit pe deplin. Nu-mi explic de unde îi venea acestei cucoane flerul pentru afaceri. Provenea dintr-o familie de moșieri chileni înguști la minte și săraci la judecată; fusese crescută între zidurile casei părintești din

Valparaíso, recitând rugăciuni și făcând broderie, tatăl susținând că ignoranța garantează supușenia femeilor și a săracilor. De abia știa să scrie și să socotească, nu a citit o carte în viața ei și aduna pe degete – nu scădea niciodată –, dar tot ce atingea devenea bogăție. Dacă nu ar fi fost copiii și rudele risipitoare ar fi murit în splendoarea unei împărătese. În anii aceia se construia calea ferată care să unească estul și vestul Statelor Unite. În timp ce toată lumea investea în acțiunile celor două companii și paria pe care dintre ele va pune prima șinele, ea, indiferentă la întrecerea asta frivolă, întindea o hartă pe masa din sufragerie și studia cu răbdare de topograf traseul viitor al trenului și locurile în care se găsea apă din abundență. Cu mult înainte ca umilii peoni chinezi să fi bătut ultimul piron care unea șinele trenului la Promontory, Utah, și ca prima locomotivă să fi traversat continentul în zgomotul ei de fiare, fumăraie de vulcan și sirena care mugea de parcă anunța un naufragiu, l-a convins pe soțul ei să cumpere pământ în locurile pe care le marcase pe hartă cu cerneală roșie.

— Acolo se vor construi așezările, pentru că se găsește apă, iar în fiecare din ele noi vom avea câte un magazin, a explicat.

— Dar costă o grămadă de bani, a exclamat Feliciano speriat.

— Împrumută-i, de asta există băncile. De ce să riscăm banii noștri dacă putem să dispunem de bani străini? a răspuns Paulina așa cum argumenta mereu în astfel de cazuri.

În timp ce negociau cu băncile și cumpărau terenuri prin jumătate de țară a izbucnit afacerea cu concubina. Era vorba de o actriță numită Amanda Lowell, o scoțiancă apetisantă cu pielea ca laptele, ochi ca spanacul și savoare de piersică, cum asigurau cei care o gustaseră. Cânta și dansa prost, dar cu entuziasm, juca în comedii de doi bani și anima petrecerile magnaților. Avea un șarpe din Panamá, lung, gras și blând, dar cu un aspect fioros, care se încolăcea pe trupul ei în timpul dansurilor exotice și care nu dăduse niciodată dovadă de caracter rău până în seara nefericită în care ea a

apărut cu o diademă de pene în coafură, iar animalul, confundând pieptănătura cu un papagal neatent, a fost pe punctul de a-și strangula stăpâna în încercarea de a înghiți pasărea. Frumoasa Lowell era departe de miile de „porumbește pângărite“ ale vieții galante din California; era o curtezană tru-fașă ale cărei favoruri nu se dobândeau doar cu bani, ci și cu purtări alese și farmec. Trăia bine grație generozității protectorilor ei și avea din plin posibilitatea de a ajuta o șleahță întregă de artiști lipsiți de talent; era sortită să moară săracă, deoarece cheltuia cât o țară întregă, iar restul îl făcea cadou. Când era în floarea tinereții perturba traficul pe stradă cu grația cu care mergea și cu coama roșcată de leu, dar gustul pentru scandal i-a pecetluit soarta: dintr-o toană putea să distrugă un nume bun și o familie. Lui Feliciano riscul i se părea un stimulent în plus; avea suflet de corsar, iar ideea de a se juca cu focul l-a sedus tot atât cât superbe coapse lowelliene. A instalat-o într-un apartament în plin centru, dar nu apărea niciodată în public cu ea, căci cunoștea prea bine caracterul nevestei care, într-un atac de gelozie, îi tăiasă cu foarfeca cracii pantalonilor și mânecile tuturor costumelor și le trântise la ușa biroului său. Pentru un bărbat atât de elegant ca el, care-și comanda hainele la croitorul prințului Albert la Londra, a fost o lovitură mortală.

În San Francisco, oraș al bărbaților, soția era ultima care prindea de veste de o infidelitate conjugală, dar în cazul de față chiar Amanda Lowell a fost cea care a divulgat-o. Imediat ce protectorul ei se întorcea cu spatele, trăgea o linie pe stâlpii patului, una pentru fiecare amant. Era o colecționară, bărbații nu o interesau pentru meritele lor personale ci pentru numărul de linii; avea pretenția să întrecă mitul fascinantei Lola Montez, curtezana irlandeză care trecuse prin San Francisco precum un trăsnet în timpul febrei aurului. Bârfa cu liniile lowelliene umbra din gură în gură și bărbații se întreceau să o viziteze, atât pentru farmecele frumoasei, pe care mulți o cunoșteau deja în sensul biblic, cât și pentru hazul de a se culca cu întreținuta unuia dintre grangurii orașului.

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI	
1862-1880	9
PARTEA A DOUA	
1880-1896	97
PARTEA A TREIA	
1896-1910	205
Epilog	303